

15-lecie Muzeum Karaimskiej Historii i Kultury w Haliczu na Ukrainie

Muzeum ma już 15 lat! Powstało dzięki determinacji Karaimów i ciężkiej pracy naukowców.

Pamiętając o Karaimach w Haliczu

Dzisiaj idąc ulicą Karaimską w Haliczu, niestety, nie usłyszycie języka karaimskiego, wasze oczy nie zachwycą się kienesą, nie zobaczycie hazzana, w karaimskich domach nie spotkacie karaimskich rodzin i nie ugoszczą was tam tradycyjnymi przysmakami. Jednak jeśli będziecie mieli szczęście, zobaczycie ostatniego rodowitego, czcigodnego i szacownego halickiego Karaima, 79-letniego Szymona Mortkowicza. Tak, dzisiaj w Haliczu żyje jeden Karaim, choć na początku XX wieku mieszkało tu stu sześćdziesięciu siedmiu przedstawicieli tej nacji.

Ciepłego jesiennego dnia, 15 listopada 2019 roku, obchodzono uroczysty jubileusz 15-lecia Muzeum Karaimskiej Historii i Kultury, wchodzącego w skład Narodowego Rezerwatu Historycznego „Dawny Halicz”. Wydarzenie pełne było niespodzianek i zaskoczeń. Do Muzeum przybyli przedstawiciele karaimskiej społeczności wywodzącej się z Halicza: Szymon Mortkowicz z córką Natalią oraz Wiktor Leonowicz z żoną.

Szymon Mortkowicz to syn Mojżesza Mortkowicza i Marii z Eszwowiczów. Jego ojciec pracował najpierw jako maszynista parowozu, następnie był zatrudniony w kołchozie, matka była krawcową. Sam Szymon Mortkowicz pracował jako kierownik przewodniczącego rady rejonowej, spółdzielni spożywców, banku. Natalia Mortkowicz kieruje organizacją społeczną „Karaimi Halicza”. Z kolei Wiktor Leonowicz jest wnukiem ostatniego halickiego hazzana Marka Leonowicza (1885-1940), potomka rodu ha-Maszбира. Mieszka w Iwano-Frankowsku. Pracował początkowo w fabryce Awtolimasz, obecnie w tamtejszym Zakładzie ArmatURY.

Krótko przed uroczystymi wydarzeniami W. Leonowicz odwiedził halickie muzeum, z zainteresowaniem oglądając ekspozycje. Tutaj zobaczył zdjęcie swego dziadka M. Leonowicza (muzeum otrzymało fotografię dzięki uprzejmości Anny Sulimowicz-Keruth) i nie zdradzając, że jest jego wnukiem, rozpytywał pracowników muzeum o hazzana. Dopiero w trakcie rozmowy wyjawiał im tajemnicę, pokazując swój dowód osobisty z nazwiskiem Wiktor Lwowicz Leonowicz. Ze wzruszeniem opowiadał o swoich korzeniach, prezentując kilka dokumentów, m.in. zdjęcie Marka Leonowicza podczas służby w armii austriackiej. Pracownicy naukowcy muzeum zaproponowali umieszczenie dokumentów i fotografii z archiwum Wiktora Leonowicza w ekspozycji i otwarcie wystawy „Ostatni hazzan Halicza – Marek Leonowicz (1885-1940)”. Takim oto sposobem, przy bezpośrednim wsparciu potomka hazzana, kolekcja cennych artefaktów w muzeum została powiększona, a wystawa otwarta, jak to mówią „po pierwszym słowie”. Również zaraz po otwarciu wystawy haliccy Karaimi współpracowali z zadającymi im pytania dziennikarzami stacji telewizyjnej UA:Perszuj.

Obchody 15-lecia Muzeum były o tyle niezwykłe, że uczestniczyli w nich bezpośrednio Karaimi Halicza. Muzeum tego dnia ożyło –

Uczestnicy otwarcia
wystawy „Ostatni hazzan
Marek Leonowicz
(1885-1940)”.

pełne wspomnień, nowych pomysłów, dumy i wdzięczności. Z wielkim entuzjazmem obecni wysłuchali Szymona Mortkowicza, chcąc zachować w duszy każde wypowiedziane słowo ostatniego Karaima Halicza.

Utworzenie Muzeum Historii i Kultury poprzedziło silne pragnienie i aktywna praca Janiny Lwowny Eszwowicz (15.09.1930-24.10.2003). Zagrożenie, że społeczność karaimska zniknie z Halicza, było odczuwalne nawet wtedy. Przyczyną tendencji spadkowej populacji karaimskiej w mieście były epidemie tyfusu i cholery, migracje przed i po II wojnie światowej. W Haliczu pozostali głównie ludzie starsi. Jednak nie opuścili rąk, nie zapomnieli tradycji swoich przodków.

W 2002 r. w Haliczu mieszkało jeszcze siedmioro Karaimów: Sabina Zajączkowska, Ada Zarachowicz, Amalia Durniewa (Zarachowicz), Ludmiła Szugurowa (Eszwowicz), Janina Lwowna Eszwowicz, Janina Josifowna Eszwowicz, Szymon Mortkowicz. Dzięki staraniom naukowców z Narodowego Rezerwatu „Dawny Halicz”, Iwana Jurczenko i Natalii Jurczenko oraz przewodzącej halickim Karaimom Janiny Lwowny Eszwowicz, została przygotowana i przeprowadzona w dniach 6-9 września 2002 r. międzynarodowa konferencja „Karaimi Halicza: historia i kultura”. W rezolucji konferencji osobny punkt brzmiał: „Wspierać inicjatywę Narodowego Rezerwatu «Dawny Halicz» powołania w Haliczu Muzeum Karaimskiej Historii i Kultury...”.

I stało się, 4 listopada 2004 r. z okazji 10-lecia Narodowego Rezerwatu „Dawny Halicz” uroczystie otwarto Muzeum Karaimskiej Historii i Kultury. Znalazło ono siedzibę w domu karaimskiej rodziny Nowacha i Sabiny Abrahamowiczów. Instytucja ta stała się centrum skupiającym halickich Karaimów z całego świata i ich wizytówką. Tutaj znajdują się zachowane artefakty karaimskiej kultury. Ekspozycja muzeum jest interesująca dla zwiedzających, naukowców, dziennikarzy, jednym słowem dla każdego, komu nie jest obojętny los, historia i tradycje halickich Karaimów. Wszak karaimska społeczność Halicza jest unikalną wspólnotą etniczno-kulturową, która mieszkała tu ponad 700 lat i pozostawiła bogate dziedzictwo kulturowe, a wiele tajemnic jej historii wciąż nie zostało odkrytych.

Muzeum Karaimskiej Historii i Kultury zgromadziło u siebie ślady duchowego i materialnego dziedzictwa halickich Karaimów. W jego zbiorach znajduje się około 3 tysiące karaimi-

ków. Widzimy, że żmudna praca Janiny Eszwowicz, polegająca na gromadzeniu i przechowywaniu materiałów archiwalnych, czasopism, modlitewników, przedmiotów życia codziennego, nie była daremna. Nieskrępowane pragnienie pokazania i opowiedzenia światu o społeczności karaimskiej w Haliczu zmaterializowało się dzięki Iwanowi Jurczenko w Muzeum Karaimskiej Historii i Kultury Narodowego Rezerwatu „Dawny Halicz”.

Wyrażamy naszą szczerą wdzięczność halickim Karaimom i ich krewnym, którzy pielęgnują pamięć o swoich przodkach, dzielą się wspomnieniami, przekazują wiedzę o dawnych pokoleniach i odczuwają dumę z przynależności do halickiej społeczności karaimskiej. Dziękujemy również naukowcom i badaczom za współpracę z Muzeum. Historia i kultura halickich Karaimów nie zniknie dzięki dobrej woli tych, którzy wkładają w to swoją pracę.

Nadia Wasilczuk
młodszy pracownik naukowy
Muzeum Karaimskiej Historii i Kultury
Narodowego Rezerwatu „Dawny Halicz”
Z ukraińskiego przełożył Mariusz Pawelec.
Fotografie autora.

Szymon Mortkowicz,
Natalia Mortkowicz
i Wiktor Leonowicz –
ostatni z Halickich
Karaimów.

Literatura

1. Ешвович Яніна. Караїмська громада Галича в ХХ ст. W: Караїми Галича: історія і культура. Матеріали міжнародної конференції. «Сполом», Національний заповідник «Давній Галич». – Львів-Галич, 2002. – С. 4-11.
2. Резолюція міжнародної конференції «Караїми Галича: історія та культура» W: Караїми Галича: історія і культура. Матеріали міжнародної конференції. «Сполом», Національний заповідник «Давній Галич». – Львів-Галич, 2002. – С. 206.
3. Wasilczuk Nadia, Żywaczewskij Andrij. Ulica Karaimska w Haliczu. „Awazymyz” 2012, 4 (37), s. 9–11.
4. Васильчук Надія. Караїмській громаді Галича 770 років W: Міграції в історії в етнічних процесах України. Одеські етнографічні читання:збірка наукових праць / За редакцією В.Г. Кушніра. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. – С. 43-56. http://liber.onu.edu.ua/pdf/OD_etnograf_chit_2017.pdf